

Številka: 065-01-9/2021/36
Ljubljana, 6. 5. 2022

Predlog

Državni svet Republike Slovenije je na 51. seji 11. 5. 2022, na podlagi 29. in 67. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10, 6/14, 26/15, 55/20 in 123/20), sprejel naslednji

SKLEP

Državni svet se je seznanil z Zaključki posveta *Prehranska varnost kot strateška dobrina* in na podlagi prvega 97. člena Poslovnika Državnega sveta poziva Vlado Republike Slovenije in Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, da zaključke posveta »Prehranska varnost kot strateška dobrina« proučita in se do njih opredelita.

Zaključki posveta se glasijo:

»Komisija Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je 17. decembra 2021 organizirala posvet z naslovom »Prehranska varnost kot strateška dobrina«.

Globalne razmere kažejo, da postaja hrana ključna geostrateška surovina in bo skupaj z vodo usmerjala prihodnost sveta. V pričakovanih negotovih razmerah nestabilne oskrbe s hrano na globalni ravni postaja vprašanje lokalne, regionalne in državne samooskrbe s hrano zelo pomembno. Znano je, da slovenska pridelava ne pokriva naših potreb po kmetijsko-živilskih proizvodih. Zastavlja se vprašanje, kako povečati prehransko varnost in tudi, ali jo je treba zapisati v našo Ustavo, kot smo to storili 2016 v primeru pravice do zdrave pitne vode.

Komisija Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je na 6. izredni seji 21. 4. 2020 obravnavala pobudo državnega svetnika Branka Tomažiča za dopolnitev Ustave Republike Slovenije s pravico do prehranske varnosti ter predlagala njeno širšo obravnavo na posvetu, ki bi bil namenjen pridobitvi dodatnih mnenj in pripomb, ki bi se jih upoštevalo pri oblikovanju končnega predloga pobude Komisije Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano za dopolnitev Ustave s pravico do prehranske varnosti.

Komisija Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je ugotovila, da je v Ustavi določena pravica do zdravega življenjskega okolja, vendar ta neposredno ne vključuje tudi pravice do prehranske varnosti. Država je poleg uresničevanja pravice do prehranske varnosti dolžna zagotavljati tudi ugodno okolje za trajnostno pridelavo lokalne hrane, saj imata tako samooskrba kot varovanje naravnih virov širši družbeni pomen za

delovanje države. Ob tem je prehranska varnost temeljna strateška dobrina, ki mora biti dostopna vsem prebivalcem in temu primerno ustavno varovana.

I.

Posvet je povezoval podpredsednik Komisije za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, državni svetnik Branko Tomažič.

II.

Ob uvodnem pozdravu ministra za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano dr. Jožeta Podgorška so s prispevki na posvetu sodelovali evropski poslanec Franc Bogovič, državni svetnik Branko Tomažič, prof. dr. Peter Raspor, Ana Le Marechal Kolar z Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Varuh odnosov v verigi preskrbe s hrano Igor Hrovatič, Branko Ravnik iz Evropskega ekonomsko-socialnega odbora, državni svetnik in župan Občine Sevnica Srečko Ocvirk, Polona Rifelj z Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo ter Sanja Lončar z Zavoda za celostno samooskrbo.

V razpravi so mnenja, predloge in opozorila podali predsednik Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije Roman Žvegljč, predsednik Zadružne Zveze Slovenije Borut Florjančič, Irena Orešnik s kmetije Sirarstvo Orešnik, kmet in politik Marjan Podobnik, Irena Rotar in Mateja Rotar iz Ekoci – eko civilne iniciative Slovenije ter kmet in nekdanji minister za kmetijstvo Ciril Smrkolj.

III.

Minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano dr. Jože Podgoršek je uvodoma izpostavil, da je hrana strateška dobrina, katere pomena in vrednosti se družba žal zaveda šele ob krizah, kot so podnebne ujme, Covid-19, ekonomske krize in podražitve. Poudaril je, da je prehranska varnost ključna tema za prihodnost tako pri nas kot v evropskem okolju in je bila izpostavljena tema v času slovenskega predsedovanja Svetu EU. Menil je, da je tudi Vlada Republike Slovenije pripoznala kmetijstvo kot enega ključnih strateških panog naše države tako na deklaratorni kot na finančni ravni, ko je v okviru Strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023–2027 zagotovila dodatnih 310 milijonov evrov. Opozoril je tudi na pomen varovanja kmetijskih zemljišč in poštene ter stabilne odnose v verigi preskrbe s hrano. Izpostavil je, da EU pomen prehrane naslavlja prek različnih strategij, kjer se pričakuje okoljski doprinos k trajnostnemu obdelovanju kmetijskih zemljišč. Če se želi zmanjšati okoljski vpliv kmetijstva, je treba uvajati vanj nove tehnologije in nova znanja. Evropsko kmetijstvo upošteva pri pridelavi in predelavi visoke standarde in je zato izjemno pomembno, da se tudi pri mednarodnih pogodbah EU z drugimi državami od teh držav zahteva, da tudi njihovi kmetijski in prehranski izdelki izpolnjujejo te standarde. Osebnostno meni, da je hrana strateška dobrina ter da je prehranska varnost EU enaka prehranski varnosti vseh držav članic. Minister je menil, da je posvet zelo pomemben in dobrodošel v tem času, ko smo spoznali, kako je v kriznih časih pomembna preskrba s hrano. Ob tem pa je izpostavil, da je hrana strateška surovina in je takoj za vodo tista, ki jo njuno potrebujemo. Zaključil je, da je za doseg večje samooskrbe treba tvorno

sodelovanje vseh deležnikov in skupno zavedanje, da je hrana in vse, kar je z njo povezano, res v pravem pomenu strateško. Minister je izrazil podporo pobudi, da se to področje umesti na raven Ustave.

Evropski poslanec Franc Bogovič je izpostavil, da so bile do nedavnega tako vojaška, energetska kot prehranska varnost nekaj samo po sebi umevnega. Vendar smo trenutno priča različnim krizam, ki ogrožajo tako vojaško varnost (Krim-Ukrajina), energetska varnost, ki je razkrila evropsko ranljivost oziroma odvisnost od uvožene energije, kot tudi prehransko varnost. Področje prehrane postaja vedno bolj stvar velikih monopolistov in komercializacije, opozoril je tudi na spremembe v svetu, ki bodo dodatno povzročile pritiske na pridelavo hrane. Žal ne obstaja neka svetovna prehranska politika ali strategija, kot je imamo v okviru EU. Ob tem pa je opozoril na neusklajenost strategij EU na tem področju: Strategija EU „od vil do vilic“, Strategija za biotsko raznovrstnost do leta 2030, strategiji EU za gozdove do leta 2030 in Skupna kmetijska politika 2023–2027. Študije so tudi pokazale, da dosledno upoštevanje Strategije EU »od vil do vilic« vodi k občutni podražitvi hrane in postavlja prehransko oskrbo pod vprašaj. Izpostavil je problematiko velike količine zavržene hrane v Evropi. Del rešitve vidi v konceptu pametne vasi, predvsem v luči izziva za sobivanje na podeželju. V Sloveniji je površina obdelovalne zemlje skromna, vendar je moč z ustrezno infrastrukturo, komasacijami, namakanjem, plastenjaki, protitočno zaščito, doseči večjo samooskrbo. Z ustreznimi ukrepi je treba zagotoviti varnost kmetij in kmetov. Tudi evropski poslanec je izrazil podporo vpisu prehranske varnosti v Ustavo. Ob tem je izpostavil potrebo po ustreznih ukrepih, ki bodo pripomogli k samooskrbi in prehranski varnosti v Sloveniji.

Državni svetnik Branko Tomažič je predstavil pobudo za dopolnitev Ustave Republike Slovenije z obveznostjo države, da zagotavlja prehransko varnost in s tem tudi prehranske neodvisnosti, pri čemer je izpostavil, da je Komisija Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano želela na posvetu preveriti, ali je pobuda primerna in pri tem pridobiti mnenja ostalih deležnikov. Kot je pojasnil, je prehranska varnost ključna strateška dobrina, brez katere si je nemogoče predstavljati obstoj človeštva. Na Svetovnem vrhu hrane leta 1996 v Rimu je Organizacija Združenih narodov (OZN) opredelila, da prehranska varnost obstaja takrat, ko imajo vsi ljudje ob vsakem trenutku dostop do zadostne količine varne hrane, z zadostnimi hranilnimi vrednostmi za vzdrževanje zdravega in aktivnega življenja. V okviru Svetovnega vrha hrane OZN 2009 pa je bilo izpostavljeno, da pravice do prehranske varnosti ne smemo enačiti s pravico biti hranjen oziroma pravico do brezplačne hrane tistim, ki jo potrebujejo. Leta 2021 je OZN med cilje trajnostnega razvoja zapisala cilj odprave lakote. Tudi v Pogodbi o Evropski uniji so že iz Rimske pogodbe (EGS) določeni posebni cilji skupne kmetijske politike, ki se niso spreminjali, med drugim so kot cilji zapisani: stabilizirati trge, zagotoviti redno preskrbo in zagotoviti primerne cene za potrošnike. Kljub deklaratorni ureditvi na mednarodnem nivoju, pa se v času neverjetno hitrega spreminjanja sveta, pandemije, naravnih sprememb, ujm, podražitve energentov in gnojil, problemov v logistiki in velikih cenovnih nesorazmerij zastavljajo vprašanja, ali smo na pravi poti in se bomo znali prilagoditi nastalim razmeram.

V Sloveniji ni jasne vizije in ciljev za prehransko varnost. Dosedanji ukrepi skupne kmetijske politike v Sloveniji niso prispevali k povečanju pridelave in tudi niso zaustavili padca samooskrbe. Izpostavil je, da bi morali biti v novi finančni perspektivi (Skupna kmetijska politika 2023–2027) do sredstev iz ukrepov kmetijske politike upravičeni zgoj

tisti, ki zemljo obdelujejo in pridelujejo hrano. Spraševal se je, ali sta zelena politika in zelena arhitektura Evrope na pravi poti, saj se zdi, da so v ospredju zgolj okoljski ukrepi. Ob tem je izpostavil, da na podlagi evropske študije povečanje ekoloških ukrepov in večja pridelava ekološke hrane vodi do zmanjšanja količine pridelane hrane, kar lahko tudi privede do pomanjkanja. Kmetijstvo se vedno bolj omejuje z različnimi neživiljenjskimi, birokratskimi omejitvami, zato se vedno manj mladih odloča za kmetijstvo. Ob tem pa ni nezamisljivo dejstvo, da slovensko kmetijstvo povečini sloni na tradicionalnem, sonaravnem kmetovanju in je uporaba mineralnih gnojil in pesticidov zelo majhna.

Za zagotavljanje prehranske varnosti je odgovorna država in ne kmetje. Je pa kmetijstvo predpogoj oziroma osnova za zagotavljanje prehranske varnosti, zato je treba ustvariti ustrezne pogoje, kljub majhnim površinam obdelovalne površine (800 m² njive na prebivalca) za povečanje samooskrbe in prehranske neodvisnosti ter ne graditi samooskrbe na uvoženi hrani. Ob tem je izpostavil problematiko večje zaščitenosti gozda v primerjavi s kmetijskimi zemljišči. Padanje samooskrbe iz leta v leto je povezano s pomanjkanjem nacionalne strategije, ki bi vse deležnike v verigi enakopravno obravnavala in zahtevala poštene odnose. Prehranska veriga je ranljiva in krhka zaradi slabega povezovanja in sodelovanja deležnikov. Od kmetijske politike je odvisno, ali bomo jutri lačni ali siti, saj je od izobilja do lakote zelo hitra pot. Ob sedanjih nizki samooskrbi meni, da je treba Ustavo dopolniti in vanjo vključiti prehransko varnost. Pri tem se lahko zgledujemo po Švici, ki je dopolnila ustavo s prehransko varnostjo na podlagi referendumске odločitve iz leta 2017, kjer so se zavzeli za zaščito lokalne pridelave hrane in dali prednost trajnostnim načinom kmetovanja. Med drugim so določili, da se zagotavlja preskrba prebivalstva s hrano, ob tem pa ustvarja pogoje za varovanje podlage za kmetijsko proizvodnjo, kmetijska zemljišča, pridelavo hrane, ki je prilagojena lokalnim razmeram in ki učinkovito uporablja naravne vire. Zaključil je z ugotovitvijo, da mora tudi naša država zagotoviti ustrezne pogoje za preskrbo prebivalstva s hrano in na ta način zagotavljati prehransko varnost.

Prof. dr. Peter Raspor je spregovoril o spreminjanju sveta, o številnih grožnjah, ki lahko ogrozijo pridelavo hrane, in opozoril na pomen upoštevanja etike in vrednot pri pridelavi kmetijskih proizvodov. Izpostavil je problematiko prevelikih zavržkov hrane. Hrana je najmočnejše orožje, saj je potreba po hrani osnovna človeška potreba. Izpostavil je, da je treba pri vprašanih, vezanih na domeno hrane, upoštevati odgovorno pridelavo, predelavo in distribucijo hrane; trajnostni tehnološki napredek v proizvodnji; zavestno uporabo prirodnih izdelkov; posredovati verodostojna sporočila o vprašanih v zvezi s hrano; ozaveščati o kulturni dediščini in odgovornosti do prihajajočih generacij; udeležati obveznosti za varstvo okolja ter se hkrati bojevati tako proti lakoti kot debelosti ter neznanju v svetu. To bi moralo biti v domeni mednarodnih agencij, nacionalnih vlad, lokalnih skupnosti, industrije, zdravstvenih delavcev in šol, ki bi morale postati vzorniki. Meni, da je prehransko varnost treba zapisati v Ustavo, predvsem pa jo udeležiti. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da ima narava zadnjo besedo in da narava vedno zmagaja.

Ana Le Marechal Kolar z Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je predstavila delovanje prehranskih verig, kako delujejo, kako so se vzpostavljale in zakaj so pomembne in kako lahko tudi z njimi preprečujemo nepošteno trgovinske prakse na nivoju EU in v domačem okolju. Izpostavila je, da je za pogodbene odnose v verigi preskrbe s hrano izrednega pomena odprava nepoštenih praks v verigi preskrbe s hrano. Ob zavedanju tega problema je bil v Sloveniji že 2011 podpisan Kodeks dobrih poslovnih

praks med deležniki v agroživilski verigi (kodeks so podpisali: ZZS, KGZS, OZS, ZKŽP in TZS). Z zakonom o kmetijstvu so bile 2014 opredeljene nepošteno poslovne prakse, plačilni roki in določen varuh odnosov v verigi preskrbe s hrano, za nadzor nad nedovoljenimi ravnanji pa je bila določena Javna agencija RS za varstvo konkurence. Slovenija se je tudi na nivoju EU aktivno zavzemala za sprejem enotnega pravno zavezujočega akta, ki bi uredil to področje. Direktiva EU 2019/633 o nepoštenih trgovinskih praksah med podjetji v verigi preskrbe s kmetijskimi in živilskimi proizvodi je bila sprejeta 2019 in določa minimalne standarde za odpravo nepoštenih poslovnih praks v verigi preskrbe s hrano in je poenotila poslovanje v državah EU.

Poudarila je pomen povezovanja deležnikov v verigi preskrbe s hrano. Povezovanje je nujno glede razdrobljene posestne strukture, povprečna kmetija je v Sloveniji velika 6,9 ha, velike poraščenosti Slovenije z gozdom in dejstvom, da kar 86,4 % Slovenije predstavljajo območja z omejenimi dejavniki za kmetovanje (hribovsko gorska območja, druga območja, območja s posebnimi omejitvami). Po njenem je izrednega pomena za povezovanje združni sistem v Sloveniji, ki tradicionalno deluje na tem področju že 150 let. V Sloveniji je registriranih 476 zadrug, na področju kmetijstva deluje 80 zadrug in kar 80 % celotne kmetijske proizvodnje se v Sloveniji proda prek zadrug. Pri tem so pomembne dolgoročne in večletne pogodbe (mlečni, mesni in sektor žit). Pri ozaveščanju potrošnika so izrednega pomena tudi sheme kakovosti - tako evropske kot nacionalne. Izpostavila je Izbrano kakovost Slovenije, ki je namenjena kmetijskim pridelkom in živilom s posebnimi lastnostmi, ki se nanašajo na sestavo kmetijskega pridelka ali živila, okolju prijazno pridelavo, kakovost surovin, dobrobit živali, posebno zdravstveno varstvo živali, način krmljenja, dolžino transportnih poti, predelavo, ipd.. V shemo so že vstopili sektorji mesa (goveje, prašičje, perutninsko), sadja in mleka, ki svoje proizvode označujejo z označbo »izbrana kakovost – država pridelave in predelave Slovenija«. Resorno ministrstvo veliko pozornosti nameni informiranju potrošnikov in promociji shem kakovosti (tudi tradicionalni slovenski zajtrk).

Izpostavila pa je tudi vpliv izgub - zavržkov hrane in odpadne hrane na prehransko varnost, saj več hrane kot zavržemo, večji pritisk ustvarjamo na pridelavo hrane, cene hrane in posledično na okolje/naravo/podnebje in tudi prehransko varnost. Ob tem je zaskrbljujoč podatek, da smo v Sloveniji 2020 pridelali iz različnih vzrokov 143.570 ton odpadne hrane (40 % še vedno užitnega dela). Vsak posameznik in vsak člen verige preskrbe s hrano lahko prispeva k manjšim izgubam hrane in odpadne hrane. MKGP je ob zavedanju problematike pripravilo Strategijo za manj izgub hrane in odpadne hrane v verigi preskrbe s hrano: »Spoštujemo hrano, spoštujemo planet«.

Varuh odnosov v verigi preskrbe s hrano Igor Hrovatič je opozoril na vpliv epidemije Covid-19 na odnose v verigi preskrbe s hrano, opravljena je bila tudi raziskava med različnimi deležniki, kako so se spremembe kazale v praksi. Na posvetu so bili predstavljeni že delno obdelani podatki ankete. Ravnovesje v verigi preskrbe s hrano je bilo v času epidemije še slabše, razlogi so v dvigu cen inputov v kmetijstvu, enake ali celo nižje odkupne cene, problem nereguliranih marž in neorganiziranost oziroma nepovezanost pridelovalcev. V času epidemije so se tudi povečala nedovoljena ravnanja, se je pa stanje izboljšalo pri kratkih verigah. Poudaril je, da je treba za višjo stopnjo preskrbe predvsem graditi na primerih dobrih praks, povezovanju, ustvarjanju zaupanja in poštenih odnosov v verigi ter zagotoviti ustrezne podpore oziroma spodbude za ustvarjanje ravnovesja znotraj verig.

Branko Ravnik iz Evropskega ekonomsko-socialnega odbora je predstavil delovanje te institucije. V okviru mnenj, ki jih odbor podaja, je bila letos dana tudi pobuda, ki opozarja na nujnost priprave novega koncepta prehranske varnosti in trajnosti na ravni EU in temelji predvsem na raznolikosti prehranskih sistemov. Poudarjen je bil tudi pomen zagotavljanja dostojnih delovnih pogojev in poštenega, pravičnega plačila kmetov, kajti dokler kmetje ne bodo ustvarjali ustreznega dohodka, ne moremo govoriti o trajnosti pridelavi. Veriga preskrbe s hrano je v času epidemije sicer dobro delovala, vendar to ni samo po sebi umevno. Izpostavil je, da je s ciljem trajnostne preskrbe treba graditi na krajših verigah in lokalni proizvodnji hrane. Poudarja, da je pri zagotavljanju preskrbe s hrano izrednega pomena vloga in pomen kmetov. Za trajnostno kmetovanje je treba zagotoviti ustrezno finančno podporo v okviru SKP politike. Tudi majhne kmetije rabijo ustrezne pogoje za delo. V kmetijsko panogo je treba privabljeni tako mlade kot ženske in z ustreznimi pogoji zbuditi interes za ta poklic. V verigi preskrbe s hrano je nujna pravičnejša porazdelitev. Cena hrane mora odražati dejanske stroške proizvodnje in dela, ki se ga opravlja, in biti tudi vir za investicije, na podlagi katerih je mogoč dolgoročni in trajnostni razvoj. Nepošteno trgovinske prakse v verigi preskrbe s hrano bi bilo treba obravnavati na ravni EU. Treba je zagotavljati inovacije, ustrezno infrastrukturo, spodbujanje kratkih verig in lokalno proizvodnjo. Nujen je ponoven razmislek o vrednosti hrane kot strateške dobrine ter strateški pristop in skupno iskanje rešitev. Poudarja, da bo prihodnost EU odvisna od tega, kako bomo ravnali z našim podeželjem in kako bomo upravljali naše verige preskrbe s hrano.

Polona Rifelj z Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo se je osredotočila na pomen prehranske varnosti za delovanje družbe in vlogo blagovnih rezerv. Izpostavila je, da je doseganje prehranske varnosti v danih okoliščinah velik družbeni izziv. Mora pa biti zagotavljanje prehranske varnosti in trajnostnega razvoja prioritetni cilj države, saj je prehranska varnost ključna strateška dobrina, ki mora biti dostopna vsem prebivalcem. Ob tem je poudarila, da je kmetovalec veliko bolj izpostavljen tveganjem kot drugi partnerji v verigi, zato mu je treba nameniti posebno pozornost na način, da se na ravni države vzpostavi pogoje za pridelavo domače, kakovostne in zdrave hrane. Osredotočiti se je treba na lokalno in trajnostno pridelavo hrane, da se bo zagotovila zadostna količina hrane za potrošnika in izboljšala oskrba prebivalstva. Raven samooskrbe, ki v zadnjih letih upada, je treba dvigniti in zmanjšati odvisnosti od uvoza iz tujine. Meni, da prehransko varnost lahko dosežemo s svojim organiziranim, tradicionalnim, samozadostnim in samooskrbnim sistemom. Kmetijstvo predstavlja gospodarsko dejavnost posebnega družbenega pomena, saj je zagotavljanje zadostne preskrbe z varno hrano zadovoljevanje ene od osnovnih potreb človeštva, zato so ukrepi kmetijske politike izrednega pomena tudi z vidika nacionalne varnosti.

Državne blagovne rezerve so eno izmed temeljnih orodij zagotavljanja družbene in posameznikove socialne ter ekonomske blaginje in varnosti, saj predstavljajo vir za zagotavljanje potreb osnovne preskrbe prebivalcev in vzdrževanje ustrezne stopnje preskrbljenosti v času trajanja motenj in nestabilnosti na trgu ob naravnih in drugih nesrečah večjega obsega ter v vojni. Ob tem je izpostavila, da je v veljavnem petletnem programu oblikovanja državnih blagovnih rezerv (2019–2023) tudi poudarek na vzdrževanju in dopolnjevanju zalog živil, ki povečujejo varnost prebivalstva.

V zvezi s konkretno pobudo za dopolnitev Ustave s prehransko varnostjo je poudarila pomen prehranske varnosti kot temeljne strateške dobrine, tako kot je to pravica do pitne vode, saj brez teh dveh in drugih življenjsko pomembnih dobrin človek ne more delovati oziroma preživeti. Hrana, ki je postala predmet blagovne menjave, je osnovna življenjska potreba in hkrati tudi pravica posameznika. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo ne nasprotuje ideji vključitve prehranske varnosti v Ustavo, vendar meni, da je zaradi kompleksnosti same ureditve in umestitve predlaganega člena v Ustavo treba tematiko podrobno proučiti ter se uskladiti s ključnimi deležniki in strokovnjaki.

Državni svetnik in župan občine Sevnica Srečko Ocvirk je predstavil problematiko samooskrbe v lokalni skupnosti. Poudaril je, da so postopki javnih naročil za javne zavode za lokalno pridelano hrano zahtevni, vendar je z veliko angažiranostjo to mogoče premakniti v smer večjega naročanja lokalno pridelane hrane v javnih ustanovah v občini. Za lokalno pridelano hrano je treba ustrezno motivirati tudi javne zavode, ki raje posegajo po pred-pripravljeni hrani saj je priprava te bistveno lažja. Izpostavil je dobro prakso nekaterih lokalnih skupnosti, ki so z navodili usmerile javne zavode k večji oskrbi z lokalno hrano.

Po drugi svetovni vojni so ljudje občutili pomanjkanje hrane, ki se je reševalo z različnimi ukrepi, kot so obvezne oddaje, Velika Britanija pa je prva uvedla kmetijske podpore, da bi preprečila lakoto. Ob tem je izpostavil je družbeni pomen kmetijskih subvencij, s katerimi se teži k zagotavljanju zadostnih količin cenovno dostopne hrane. Prehranska varnost je namreč eden izmed bistvenih kriterijev kakovosti življenja. Poudaril je, da neposredno kmetijstvo v Sloveniji predstavlja zgolj 3 % BDP, ki pa obdeluje večino slovenske kulturne krajine in jo tudi vzdržuje, je pa ekonomski razkorak med ruralnim in urbanim vedno večji. Oskrba z lokalno hrano se je v preteklosti izredno zmanjšala predvsem zaradi birokratskih, administrativnih ovir, davčnih nejasnosti kot tudi komercializacije prehranskih izdelkov. Ob tem poudarja, da je hrana primaren kmetijski proizvod, ki se lahko prodaja. Vendar so veljavni ukrepi naredili poklic kmeta tehnično in ekonomsko zelo zahtevnega. Posledično se je tudi ekonomska privlačnost tega poklica zelo zmanjšala. Nastop kmetov na trgu je danes velik izziv, saj je hrana tržno blago in je kot taka v družbi tudi obravnavana. Ob tem pa je zgovorno dejstvo, da zna zgolj 10 % prebivalstva pridelati hrano zase in za svojo družino. Ker samooskrba v Sloveniji upada, je treba razširiti znanje pridelave hrane, izboljšati donose ter promovirati lokalno hrano, začeni v vzgojno-izobraževalnem sistemu. V sodobnih tehnologijah vidi potencial, da se podeželje vključi v neposredno trženje in s tem skrajša verige, zato pa je nujna splošna družbena pripravljenost in tvorna vključenost vseh pristojnih.

Sanja Lončar iz Zavoda za celostno samooskrbo je opozorila na številne grožnje pri pridelavi hrane (komercializacija trga semen, zmanjševanje obdelovalnih površin, klimatske spremembe ...). Opozorila je, da se do teh groženj obnašamo podcenjujoče, kljub številnim opozorilom tudi iz bližnje zgodovine. Nemudoma je treba začeti ukrepati, saj smo na robu velike lakote, kamor smo prišli tako zaradi delovanja narave, človeške neumnosti in predvsem pohlepa. Izpostavila je grožnjo vojne v Ukrajini in posledice, ki jih ta prinaša, in spomnila na ukrajinsko lakoto pred 90 leti (1932–1933 Holodomor). Meni, da je epidemija zgolj uvertura v vse, kar še prihaja. Lakoto bomo čutili nekoliko kasneje, saj zgodovina kaže, da je med vzrokom in posledico običajno pretečeta dve leti. Kje bo Slovenija takrat, glede na dejstva, da je zadolžena 39.463 mio evrov ali 80 % BDP na prebivalca, energetska revna, brez svojih semen in ima kar 70 % vodnih virov v rokah

korporacij, imamo premalo obdelovalnih površin, slabe dobavne verige? Ob vsem nam v prid govorijo podatki o tem, da smo svetovni prvaki v vrtničkarstvu, imamo dostop do divjeraslega (zeliščarstvo, gobarstvo, nabiralništvo), relativno majhne razdalje, relativno dobro vodno bilanco ter različne klimatske pogoje. Meni, da že od osamosvojitve izgublamo suverenost, ker vsak odstotek izgubljene samooskrbe pomeni zmanjšanje suverenosti. Potrebne so spremembe, ki bodo omogočale večjo samooskrbo in prehransko varnost. Ob tem je zgovoren podatek, da je 80 % kmetijskih površin namenjenih za prehrano živali. Treba je ohraniti avtohtona semena, izobraziti ljudi za kmetovanje in povečati lokalne verige. Potencial za preprečitev lakote vidi tudi v spodbujanju sonaravnega kmetijstva, povečanju površin kmetijskih zemljišč z odpravo zaraščanja, omogočanje gozdnih vrtov oz. pridelavo hrane v gozdovih, ohranitvijo Selekcijsko-poskusnega centra Ptuj; uvrstitvijo semen v državne blagovne rezerve in omogočanje sobivanjskih skupnosti na podeželju. Poleg vpisa prehranske varnosti v Ustavo je treba zagotoviti tudi pogoje, da bo dejansko moč pridelati več hrane.

IV.

V razpravi je predsednik Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije Roman Žvegljč izrazil podporo vpisu prehranske varnosti v Ustavo, vendar je poudaril, da je treba to udejanjiti tudi v praksi, ter pri tem izpostavil ustavno pravico do pitne vode. Meni, da je kmetu najtežje, saj je odvisen od tega, kaj bo pridelal in prodal, saj se vrednost hrane na začetku verige izredno zmanjšuje. V preteklosti so se razmerja v prehransko oskrbni verigi močno porušila in jih bo težko vzpostaviti nazaj.

Predsednik Zadružne Zveza Slovenije Borut Florjančič je poudaril, da je treba izenačiti pogoje delovanja in standarde. Meni, da je treba omogočiti, da se bo javnim zavodom zagotavljalo lokalno hrano in debirokratizirati oz. poenostaviti javne razpise. Izpostavil je, da so zadruga zgolj podaljšana roka kmetov in jih je treba po njegovem mnenju bolj zaščititi.

Irena Orešnik, Sirarstvo Orešnik, je izrazila podporo predlogu vpisa prehranske varnosti v Ustavo, vendar jo slednje treba tudi udejanjiti z ustreznimi ukrepi. Predstavila je težave, s katerimi se slovenske kmetije soočajo v praksi, in poudarila potrebo po ustreznem izobraževanju kmetov oziroma podpori s strani kmetijskih svetovalcev, ki pa žal nimajo dovolj znanj, da bi kmetu dejansko nudili strokovno podporo. Izpostavila je problematiko zahtev o označevanju proizvodov, predvsem glede maščob, na podlagi strategije »od vil do vilic«, ki bi lahko razvrednotila predvsem lokalno pridelane sirarske izdelke in vodila do nove afere »margarina«.

Kmet in politik Marjan Podobnik je izrazil odločno podporo vpisu prehranske varnosti v Ustavo. Vesel je, da je bilo kmetijstvu v okviru nove SKP namenjenih dodatnih 310 mio evrov, vendar poudarja, da je odnos vlade do kmetijstva nesprejemljiv in da bi lahko tako Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije kot tudi Zadružna zveza Slovenije naredili več.

Irena Rotar, Ekoci – eko civilna iniciativa Slovenije, je izpostavila pomen ohranjanja avtohtonih semen in prenos Selekcijsko-poskusnega centa Ptuj na državo, saj brez semena ni hrane. Meni, da bi bilo poimenovanje »od semena do krožnika« bolj primerno za strategijo »od vil do vilic«. Meni, da je treba spremeniti temelje, spodbuditi sonaravno

kmetovanje, uporabiti nove trende pridelovanja hrane, kot so gozdni vrtovi in vkopani rastlinjaki, da bomo kljub podnebnim spremembam lahko pridelovali hrano. Za dejansko zagotovitev prehranske varnosti je treba ustrezno načrtovati, spodbujati vrtičkarstvo, oživiti podeželje in poskrbeti za prenos znanja. Spodbuditi je treba bio krožno gospodarstvo in lokalne skupnosti v okviru sobivanjskih skupnosti.

Mateja Rotar, Ekoci – eko civilna iniciativa Slovenije, je izpostavila pomen hrane in vode kot primarne dobrine in predlagala, da se zagotovi davčne olajšave za primarne pridelovalce hrane. Podpira prizadevanja za kratke preskrbe verige in idejo bio krožnega gospodarstva, pospeševanje pridelave zelenjave ... Izpostavila je tudi potrebo, da se v Sloveniji javno spregovori o problematiki geoinženiringa.

Kmet in nekdanji minister za kmetijstvo Ciril Smrkolj je izrazil podporo pobudi za vpis prehranske varnosti v Ustavo. Poudaril je pomen dialoga, medresorskega sodelovanja in poštenih odnosov v oskrbno prehranski verigi in z optimizmom zaključil, da se da veliko stvari urediti (tudi na davčnem področju), če je posluh in pripravljenost.

V.

Na podlagi predstavitev in razprave na posvetu »Prehranska varnost kot strateška dobrina« so bili oblikovani naslednji

z a k l j u č k i :

1. Udeleženci posveta podpirajo pobudo, da se Ustavo Republike Slovenije dopolni s členom, v katerem se izrecno določi, da država zagotavlja prehransko varnost ter predlagajo Državnemu svetu, da pobudo naslovi na Državni zbor in Vlado Republike Slovenije, ki v skladu z Ustavo Republike Slovenije lahko predlagata njeno dopolnitev oziroma spremembo.
2. Država je dolžna zagotavljati prehransko varnost v prvi vrsti z večjo samooskrbo, saj tudi s prehransko neodvisnostjo izkazuje svojo suverenost in zagotavlja nacionalno varnost. Zagotavljanje prehranske varnosti in trajnostnega razvoja mora biti prioriteten cilj države, saj je prehranska varnost ključna strateška dobrina, ki mora biti dostopna vsem prebivalcem.
3. Ker zgolj vpis obveznosti države za zagotavljanje prehranske varnosti v Ustavo Republike Slovenije še ne zagotavlja prehranske varnosti, še posebej ob trenutnem upadanju samooskrbe s hrano in vztrajnem zmanjševanju pridelovalnih površin na prebivalca Slovenije, mora država vzpostaviti pogoje za izvajanje kmetijske dejavnosti, katere temeljna naloga je pridelava varne in kakovostne hrane, ki je osnovna človeška potreba. Le na ta način bo zagotovljena večja stopnja samooskrbe in s tem prehranska varnost v Sloveniji.
4. Pripraviti je treba nacionalno strategijo o zagotavljanju prehranske varnosti z doseganjem večje stopnje samooskrbe.

5. Zaščititi je treba kmetijska zemljišča in povečati njihove površine na način, da se v čim večji meri odpravi zaraščanje kmetijskih zemljišč, ki so primerna za kmetijsko pridelavo.
6. Poskrbeti je treba za obstoj kmetij in oživiti zapuščene kmetije ter z ustreznimi spodbudami v kmetijsko panogo privabiti več mladih in žensk.
7. Do sredstev iz naslova ukrepov kmetijske politike naj bodo upravičeni zgolj tisti, ki zemljo obdelujejo in pridelujejo hrano.
8. Ukrepi kmetijske politike naj spodbujajo kmetovanje, pri tem pa je treba odpraviti vse nerazumne in nepotrebne birokratske zahteve, ki ovirajo razvoj kmetijstva.
9. Spodbuja naj se povezovanje vseh akterjev v verigi preskrbe s hrano, predvsem kmetov, pri uspešnejšem nastopanju na trgu. Ključno vlogo v tem procesu ima Zadružna zveza Slovenije.
10. Spodbuja naj se kratke prodajne verige lokalno pridelane hrane, pri čemer je še posebej pomembno, da se javne zavode (npr. šole, vrtci) prek poenostavitve javnih naročil spodbuja k nakupom lokalno pridelane hrane. Pri tem je tudi nujno izobraževanje uporabnikov.
11. Intenzivirati je treba promocijo lokalno pridelane hrane, začevši v vzgojno-izobraževalnem sistemu z neposredno uporabo oziroma pripravo lokalne hrane.
12. Javnost naj se ozavešča o problematiki zavržkov hrane.
13. Prizadevati si je treba za odpravo nepoštenih praks v verigi preskrbe s hrano ter zaščiti primarnega pridelovalca hrane – kmeta. Zagotoviti je treba pravičnejšo porazdelitev bremen znotraj verige, nadgraditi sistem na podlagi primerov dobrih praks, povezovanja, ustvarjanja zaupanja in poštenih odnosov v verigi preskrbe s hrano ter zagotoviti ustrezne podpore oziroma spodbude za ustvarjanje ravnovesja znotraj verige preskrbe s hrano.
14. Zagotoviti je treba poštene odkupne cene, ki bodo odražale dejanske stroške proizvodnje in opravljenega dela ter bodo predstavljale tudi finančni vir za naložbe v kmetijstvo.
15. V državne blagovne rezerve, ki vključujejo osnovna živila, ki so nujna za življenje ljudi, naj se vključi tudi semena, ki so izrednega pomena za pridelavo hrane in prehransko neodvisnost. Pri tem je pomembno prizadevanje za ohranitev in uporabo avtohtonih semen.
16. V luči podnebnih sprememb in s tem povezanim obvladovanjem tveganj v kmetijstvu je vsem kmetovalcem nujno zagotoviti dostop do novih spoznanj in tehnologij, da bodo v spremenjenih podnebnih razmerah sposobni pridelovati hrano. Pri tem ima ključno vlogo Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije prek svojih kmetijskih svetovalcev.

17. Razmisli naj se o ustreznih davčnih spodbudah oziroma olajšavah za primarne pridelovalce hrane.«

* * *

Za poročevalca na seji Državnega sveta je bil določen državni svetnik Branko Tomažič.

* * *

Predlog sklepa je pripravljen na podlagi poročila Komisije za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.